

Doc. dr Oliver Nikolić¹
dr Ana Čović²

NAKNADA ŠTETE U MEĐUDRŽAVNIM SPOROVIMA PRED EVROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

Apstrakt

U ovom radu autori daje prikaz naknade štete pred Evropskim sudom za ljudska prava, ali isključivo u međudržavnim sporovima. Institut naknade štete, odnosno pravičnog zadovoljenja, kako se naziva u pravnim aktima koji regulišu ovu materiju, je relativno novijeg datuma, a u međudržavnim sporovima je tek apsolutna novina, jer je do sada samo jedanput korišćen u praksi. U sporu između Kipra i Turske, Sud je napravio, na neki način presedan, pa je izrekao u svojoj presudi veliku odštetu zbog svih kršenja prava i sloboda zagarantovane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Da li će ovakva praksa da se nastavi i da li će to da utiče na smanjenje kršenja prava i sloboda, videće se u bliskoj budućnosti, kada Sud presudi sve aktuelne međudržavne sporove.

***Ključne reči:** naknada štete, pravično zadovoljenje, međunarodni sporovi, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropski sud za ljudska prava, jurisprudencija*

1. Uvodne napomene u vezi pravnog regulisanja naknade štete pred Evropskim sudom za ljudska prava

Naknada štete pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu Sud) je pravno regulisana sa više akata i to Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Konvencija) iz 1950. koja je stupila na snagu 1953. godine, Poslovnikom Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu Poslovnik Suda) iz 2016. godine, kao i u dokumentu pod nazivom Praktično uputstvo zahteva za pravično zadovoljenje³ iz 2016. godine. Međutim u samoj Konvenciji, kao uostalom i u

---

¹ Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd, mail: oliver_nikolic@yahoo.com

² Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd, mail: tankosicana@yahoo.com

³ Praktično uputstvo zahteva za pravično zadovoljenje je ozvaničeno po odobrenju predsednika Suda 28. marta 2007. godine, shodno članu 32. Poslovnika Suda.

drugim gore pomenutim aktima se ne koristi termin naknada štete već isključivo izraz pravično zadovoljenje (just satisfaction na engleskom, odnosno satisfaction équitable na francuskom).

Član 41. Konvencije kaže da kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju, omogućava samo delimično odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci. U Pravilu 60. Poslovnika Suda se kaže da svaki zahtev koji Ugovorna strana koja podnosi predstavku u cilju dobijanja pravične naknade, podnosi se u pismenoj napomeni o suštini stvari, ili ako takve napomene nisu podnete, u posebnom pismenu dostavljenom najkasnije dva meseca posle donošenja odluke o prihvatljivosti predstavke, sem ako predsednik veća ne naloži drukčije. Dostavljaju se podaci po stavkama o svim zahtevima, zajedno sa relevantnim pismenima ili potvrdama, a u slučaju propusta da se to učini, veće može da odbije zahtev u celini ili delimično. Veće suda može da pozove stranku da se izjasni o zahtevu za pravičnu naknadu u svakom trenutku tokom postupka. Sud presuđuje o pravičnom zadovoljenju isključivo po dobijanju izričitog zahteva oštećene stranke, odnosno o predstavci kojom se traži naknada štete. Ukoliko predstavka nije podneta, Sud ne raspravlja o tome *ex officio*, ali postoje izuzeci gde je Sud poštujući načelo pravičnosti ipak dodelio naknadu štete (*Selçuk and Asker v. Turkey*, no. 12/1997/796/998-999, presuda od 24. aprila 1998. ili *Celik and Yildiz v. Turkey*, no. 51479/00, presuda od 10. novembra 2005, ili *Bursuc v. Romania*, no. 42066/98, presuda od 12. oktobra 2004, *Borodin v. Russia*, no. 41867/04 presuda od 6. novembra 2014, itd.).

Poslovníkom Suda, konkretno pravilom 75, se navodi da ukoliko veće Suda zaključi da je došlo do povrede nekog člana Konvencije ili protokola uz nju, doneće odluku o primeni člana 41. Konvencije u samoj presudi koju usvaja, pod uslovom da je to pitanje zrelo za odluku i da je poštovan način pokretanja opisan pravilom 60. Poslovnika Suda. Sastav veća Suda će biti isto kao i prilikom suđenja o suštini stvari a ukoliko je to nemoguće, predsednik Suda ga sam određuje ili sastavlja žrebom. Veće Suda će, ukoliko dve strane postignu sporazum, ispitati pravičnost tog sporazuma, kao i ako se namirenje ne izvrši u predviđenom roku, naložiće da se obračunava kamata na dodeljeni iznos. „Ukoliko Sud tako presudi, rok za isplatu iznosi tri meseca od datuma kada je presuda postala pravosnažna i obavezujuća, a u slučaju kašnjenja isplate Sud određuje kamatnu stopu u odnosu na marginalnu kamatnu stopu koja se primenjuje na zajmove Evropske centralne banke“⁴⁴.

Presude postaje pravosnažne kada stranke izjave da predmet neće da iznose pred Veliko veće, ili ako se u u roku od tri meseca nakon donošenja presude ne zatraži da presuda bude izneta na veliko veće, ili kada kolegijum

---

⁴⁴ O. Nikolić, „Naknada štete i jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava“ *Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje*, Udruženje za odštetno pravo, Institut za uporedno pravo i Pravosudna akademija, Zrenjanin, 2017, 193.

odbije zahtev obraćanja Velikom veću. Shodno Konvenciji sve Visoke strane ugovornice su preuzele obavezu da poštuju pravosnažne presude Suda u svakom predmetu u kome su one stranke. Sve pravosnažne presude Suda se prosleđuju Komitetu ministara Saveta Evrope, koji je nadležan za njihovo izvršavanje⁵. Mere koje su dostupne Komitetu ministara, ukoliko država članica odbija da sprovede odluku Suda u vezi isplate pravične naknade, su donošenje rezolucija Saveta Evrope u kojima se vrši pritisak na države prekršioce, a kao najdrastičnija mera je isključenje iz članstva Saveta Evrope (koja se do sada još nikada nije izrekla). Naknada štete, odnosno „pravično zadovoljenje je jedina mera po Konvenciji sa kojom Sud može nešto da naloži državi i to ne predstavlja problem jer je to direktna obaveza koja se jasno može izvršiti“⁶. Obaveza da se plati naknada je bezuslovnog karaktera. Prilikom dosuđivanja pravične naknade Sud će odrediti njen iznos, valutu u kojoj se plaća, korisnika, rok i mesto plaćanja, kao i način obračuna kamate u slučaju zadocnjenja u njenoj isplati. Ovi uslovi su jednostrano određeni i nisu, u principu, podložni izmeni. Sa druge strane, država se ne može pozivati na unutrašnje probleme kao razlog za neplaćanje pravične naknade⁷.

Sud može presuđujući o pravičnoj naknadi, da na osnovu člana 41. Konvencije, dosudi odštetu za materijalnu štetu, nematerijalnu štetu, sudske i ostale troškove.

U slučaju naknade za materijalnu štetu, Sud nastoji da oštećenu stranku stavi u poziciju u kojoj bi ona bila da nije bilo radnji koje su dovele do kršenja prava i sloboda zagarantovanih članovima i protokolima Konvencije. To znači da se vrši povraćaj u pređašnje stanje (*restitutio in integrum*) i da je u pitanju naknada za stvarnu štetu (*damnum emergens*) i izmaklu korist (*lucrum cessans*). Na oštećenoj strani je da dostavljanjem svih relevantnih dokumenata, koji ukazuje na postojanje i visinu štete, dokaže da joj je materijalna šteta prouzrokovana kršenjem prava i sloboda iz Konvencije.

Finansijska naknada koju Sud može da odredi na ime nematerijalne štete ima prevashodno cilj da pruži novčanu naknadu za pretrpljene duševne ili fizičke bolove prouzrokovane kršenjem prava i sloboda zagarantovane Konvencijom. Izreka Huga Grocija da je „novac uobičajena mera vrednih stvari“ korišćena je kao osnova za proglašenje da se odgovarajući pravni lek može izmeriti i iskazati novčanim standardima. Obzirom da je nematerijalnu štetu teško precizno izračunati, Sud procenjuje iznos te odštete po principu pravičnosti, oslanjajući se na

⁵ Videti više, F.G.E. Sudberg, „European Convention on Human Rights - A Perspective on Democratic Security, Inter-governmental Cooperation, Unification and Individual Justice in Europe“, *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, Martinus Nijhoff publishers, Leiden, Boston, 2009, 471-473

⁶ V. E. Lambert Abdelgawad, *L'exécution des arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg 2008, 14.

⁷ S. Carić, „Izvršavanje presuda Evropskog suda za ljudska prava (neka iskustva)“, *Srpsko pravo i međunarodne sudske institucije*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2009, 271.

sudsku jurisprudenciju. To svakako predstavlja najproblematičniji deo naknade nematerijalne štete, jer manjak pravnog regulisanja, na neki način uliva i pravnu nesigurnost među strankama. Zahtev za naknadu nematerijalne štete, mogu pored oštećene stranke, da podnesu različita udruženja, političke stranke, privredna društva, kao uostalom i država. „Sud ukazuje na to da ne postoji izričita odredba o nematerijalnoj šteti. Razvijajući standard u praksi Sud je razlikovao situacije u kojima je tužilac pretrpeo očiglednu traumu, fizičku ili psihičku, bol i patnju, stres, ankcioznost, frustraciju, osećaj nepravde ili poniženja, dugotrajne neizvesnosti, poremećaje u životu, stvarni gubitak mogućnost... od onih situacija u kojima je javna osuda povrede koju je pretrpeo tužilac, u obavezujućoj presudi za državu ugovornicu, dovoljna da obezbedi obeštećenje. U velikom broju slučajeva, kada zakoni, postupci ili praksa ne ispunjavaju standarde Konvencije ovo je dovoljno da se ispravi povreda. U pojedinim situacijama, ipak, povreda se zbog svoje prirode i stepena mora smatrati od uticaja na psihičko stanje tužioca u meri u kojoj se zahteva nešto više. Ovi faktori ne omogućavaju precizan obračun niti kvantifikaciju. Niti je funkcija Suda ista kao i funkcija domaćih odštetnih mehanizama gde bi Sud utvrdio odgovornost i shodnu naknadu između pamičnih strana. Vodeće načelo za Sud je pravičnost, koja pre svega podrazumeva fleksibilnost i objektivnu procenu pravičnog, poštenog i razumnog u okolnostima i konkretnog slučaja, pri tome uključujući ne samo položaj tužioca već i celokupni kontekst u kojem je došlo do povrede”⁸.

Sud može da podnosiocu predstavke nadoknadi troškove⁹, najčešće za usluge advokata, sudsku taksu i slično, a eventualno putne i troškove boravka, ukoliko je neophodno njegovo prusustvo na javnom slušanju pred Sudom. Zahtev za troškove se ne prihvata, ukoliko Sud odbaci žalbene navode o kršenju prava i sloboda iz Konvencije.

2. Međudržavni sporovi pred Evropskim sudom za ljudska prava

Nadležnost Suda u okviru međudržavnih sporova se ustanovljava članom 33. Konvencije, gde se navodi da svaka Visoka strana ugovornica može ukazati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju za koju smatra da se može pripisati nekoj drugoj Visokoj strani ugovornici.

Kod međudržavnih sporova pred Sudom se pitanje aktivne legitimacije ne javlja kao sporno u praksi. Naime, država članica smatra se, u postupku pokrenutom međudržavnom predstavkom pred Sudom, uslovno govoreći, pri-

---

⁸ S. Đajić, „Naknada nematerijalne štete u postupku pred Evropskim sudom za ljudska prava: Kipar protiv Turske”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2014, 3, 199.

⁹ Videti, A. Solomou, „The contribution of the European Court of Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights to the emergence of a customary international rule of just satisfaction and the creative expansion of its scope”, *Revista do Instituto Brasileiro de Direitos Humanos*, no. 14, 2016 19-20.

vilegovanim tužiocem¹⁰. Ona, dakle, uvek ima neograničenu procesnu legitimaciju, te nema obavezu, za razliku od subjekata legitimisanih za podnošenje pojedinačne predstavke, da dokazuje svoj pravni interes za podnošenje predstavke¹¹. Da bi bila pravno valjana međudržavna predstavka mora da zadovolji zahtev da su iscrpljeni svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava i da je prošao rok od šest meseci od dana kada je povodom njega doneta pravosnažna odluka, dok drugi zahtevi o prihvatljivosti predstavke iz člana 35. stavovi 2. i 3. Konvencije se ne primenjuju na međudržavne sporove već isključivo na pojedinačne predstavke¹². Prema rečima Leckie-a, „međudržavni sporovi kao opcija su inkorporisani u instrumente ljudskih prava, kao jedna procedura i ona se može koristiti u tri konteksta: 1) kao *actio popularis*, gde motiv za predstavku ide dalje od sopstvenog interesa, 2) u interesu sopstvenih državljana koji se nalaze u drugoj državi i 3) u političkom ili ekonomskom interesu same države“¹³.

Mali broj međudržavnih sporova je pred Sudom uopšte podnet (ukupno 23, od 1956, pa do 2016. godine), a tek nekoliko je završeno i to: *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1978, revizija 2018); *Danska protiv Turske* (2000), *Kipar protiv Turske* (2001) i *Gruzija protiv Ruske federacije* (2014)¹⁴. To se može objasniti, pre svega, političkim izborom države tužioca. Odluka da se pokrene međudržavni spor je prvenstveno politička i obuhvata procenu rizika i dobiti koji mogu usled toga da nastupe: od konfrontacije sa tuženom i drugim državama do ostvarenja nekog drugog željenog političkog cilja. Politički obziri tako jednako mogu objasniti mali broj međudržavnih predstavki kao i činjenica da sistem međudržavnih predstavki nije jedini način zaštite žrtava kršenja ljudskih prava¹⁵.

Prva i dosada jedina presuda Suda u vezi zahteva za pravično zadovoljenje u međudržavnom sporu je doneta 12. maja 2014. godine, i to u predmetu *Kipar protiv Turske* (Predstavka br. 25781/94). Veliko veće Suda je ranije u presudi

---

¹⁰ V. Ćorić, „Naknada štete pred evropskim nadnacionalnim sudovima“, Institut za uporedno pravo, Beograd 2017, 76.

¹¹ O. Racić, „Nadležnost Evropskog suda“, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 1 2002, 84-85.

¹² I. Risini, „*The Inter-State Application under the European Convention on Human Rights. Between Collective Enforcement of Human Rights and International Dispute Settlement*“, Brill Nijhoff, Leiden 2018, 42.

¹³ S. Leckie, „The Inter-State Complaint Procedure in International Human Rights Law: Hopeful Prospects or Wishinful Thinkings?“, *Human Rights Quarterly*, vol. 10, no. 2, 1988, 271.

¹⁴ Objektivno broj međudržavnih sporova je mnogo manji jer pojavljuju dva ili čak tri spora između istih država, a u vezi sličnih ili povezanih slučajeva. Kompletan spisak svih podnetih predstavki za pokretanje međudržavnih sporova, kao i njihovo trenutno stanje i eventualna presuda se nalazi na:

https://www.echr.coe.int/Documents/InterStates_applications_ENG.pdf, 09.05.2018.

¹⁵ S. Đajić, 202.

koja je izrečena 10. maja 2001, godine, konstatovala da je Turska država izvršila nad kiparskim Grcima brojna kršenja ljudskih prava iz Konvencije, što je bila posledica turskih vojnih operacija na severnom delu Kipra, koja su se dogodila u julu i avgustu 1974. godine i koje je dovelo do podele teritorije Kipra i osnivanje Turske Republike Severni Kipar¹⁶. Konkretno došlo je do kršenja prava i sloboda zagaranтована Konvencijom i to člana 3. (zabrane mučenja) i 5. (pravo na slobodu i sigurnost) koja se odnosi na nestale kiparske Grke i njihove bližnje, 8. (prava na poštovanje privatnog i porodičnog života), 13. (pravo na delotvorni pravni lek), kao i člana 1. Protokola broj 1. (zaštita imovine) koji se tiču kuća i imovine raseljenih kiparskih Grka, članova 3, 8, 9. (slobode misli, savesti i veroispovesti), 10. (slobode izražavanja) 13, članova 1. (zaštita imovine) i 2. (pravo na obrazovanje) Protokola broj 1. koji se odnose na kiparske Grke koji su ostali da žive u oduševljenoj regiji Karpas na severnom Kipru. U tadašnjoj presudi Sud je jednoglasno stao na stanovište da je moguće primeti član 41. Konvencije, odnosno pravično zadovoljenje, ali je smatrao da za takvu odluku još nije vreme i odložio je razmatranje tog pitanja. U ovom slučaju, Sud je napravio razliku između vrste i svrhe predstavke koje je podnela država. „Stoga, dok su predstavke u vezi sa opštim problemima usmerene ka obezbeđivanju javnog poretka u Evropi i možda nisu u skladu sa dodeljivanjem pravičnog zadovoljstva, konkretne povrede prava žrtava mogu garantovati reparaciju“¹⁷.

Vlada Kipra je obavestila još 2007. godine Sud o svojoj nameri da uputi zahtev za naknadu štete, što je 11. marta 2010. uradila podnošenjem predstavke Sudu sa zahtevom za pravično zadovoljenje u vezi presude Suda od 2001. godine. Tužena strana odmah je uputila prigovor na zastarelost predstavke, jer od donošenja konačne presude 2001. godine pa do 2011, kada je predstavka upućena, prošlo je skoro devet godina. To je ujedno predstavljalo jedno od najvažnijih pitanje sa kojim je Sud bio suočen u ovom predmetu. Kada je reč o tome da li faktor vremena sprečava Sud da ispita zahteve za pravično zadovoljenje, vlada podnosilac predstavke je u svojoj predstavci iznela da postoji šest relevantnih načela međunarodnog prava koja se mogu na sledeći način pobrojati: ekstinktivno (pravo) zastarevanje, odricanje i prećutno mirenje sa situacijom, prekluzija (gubitak prava zbog isteka roka), *res judicata*, dužnost da se održi *status quo* i *dobra vera*. Nijednim od tih načela, po mišljenju vlade Kipra ne može se opravdati odbacivanje predmeta na osnovu faktora vremena. Sud je odbacujući prigovor tužene strane, naveo između ostalog, da je u presudi od 2001. godine, on sam odložio na neodređeno vreme odlučivanje o naknadi štete i da ne postoji ni jedan razlog zašto bi se odbacila predstavka sa zahtevom o pravičnom zadovoljenju.

Ako se pogleda jurisprudenciju Suda, odnosno na koje su se slučajeve

---

¹⁶ Istorijaska i politička pozadina ovog slučaja se najbolje vidi u članku C. de Cueto et. al, „La Turquie et l'internationalisation du conflit ethnique de Chypre“, *Pôle Sud*, no. 23, 2005, 95-112.

¹⁷ O. Ichim, *Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2015, 89.

pozivale obe strane, tj. responent i aplikant, kao i na koje se predmete Sud sam oslanjao, može se uočiti, pre svega predmet Varnava i drugi protiv Turske¹⁸, a takođe i Demopoulos i drugi protiv Turske¹⁹, Loizidou protiv Turske²⁰, Karefyllides i drugi protiv Turske²¹, Charalambous i drugi protiv Turske²², itd. Karakteristično za ove predmete je što su to individualne predstavke koje su u ime poginulih ili nestalih kiparskih Grka podneli njihovi bližnji, kao i oštećenih kiparskih Grka i njihovih porodica protiv Turske države zbog mnogostrukih povreda zagarantovanih prava i sloboda iz Konvencije. To je ujedno u ovom predmetu i bio veliki kamen spoticanja između aplikanta i responenta, jer vlada Turske je osporavala vladi Kipra da traži odštetu u ime žrtava, a i oštro se protivila da Sud ponovo raspravlja i odlučuje o naknadi štete, kada je u tim pojedinačnim predstavkama uglavnom već određeno presudom pravično zadovoljenje.

U ovom slučaju Sud je konstatovao da je vlada podnosilac predstavke podnela zahtev za naknadu štete zbog povreda prava i sloboda zagarantovane Konvencijom u ime dveju grupa ljudi koje se u dovoljnoj meri precizno i objektivno mogu identifikovati; reč je o 1.456 nestalih lica i u ime kiparskih Grka koji žive u enklavi na poluostrvu Karpas. Sud je dosudio naknadu nematerijalne štete u korist podnosioca predstavke vlade Kipra u iznosu od 90 miliona evra, što predstavlja najviši iznos dosuđene naknade u praksi Suda, ali ujedno i uliva problematičnost određivanja ove sume, pre svega zbog paušalnosti i nedostatka pravnih propisa koji bi regulisali tačno određivanje štete. Presudom Velikog veća tužena strana, odnosno Turska je dužna da u roku od tri meseca isplati 30. miliona evra na ime nematerijalne štete koju su pretrpeli srodnici nestalih lica i 60. miliona evra na ime nematerijalne štete koje su pretrpeli kiparski Grci stanovnici poluostrva Karpas, koji su se zbog okupacije severnog dela Kipra našli u enklavi²³. Reakcije na presudu Velikog veća Suda su bile više nego negativne u Turskoj, koja je odmah nagovestila da ne želi da plaća presuđenu odštetu državi Kipar, zbog mnogih pravnih kontradikcija u predmetu vođenim pred Sudom, a i iz razloga što ona Kipar ne priznaje kao državu u međunarodnopravnom smislu²⁴.

¹⁸ Varnava and Others v. Turkey, nos. (16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90), presuda 2009.

¹⁹ Demopoulos and Others v. Turkey, nos. (46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 and 21819/04), presuda 2010.

²⁰ Loizidou v. Turkey, no. 15318/89, presuda 1996.

²¹ Karefyllides and Others v. Turkey, no. (45503/99), presuda 2009.

²² Charalambous and Others v. Turkey, no. (46744/07), presuda 2012.

²³ O ovom predmetu videti više u detaljnoj analizi L. Cariolou, „The Cyprus v Turkey just satisfaction award and its role in advancing the Court’s remedial and complementary competence in the field of execution“, <https://www.researchgate.net/publication/309585534>, 2014, i M. Pichou, „Remedy for Unjust Wars in Europe: The Cyprus v. Turkey Just Satisfaction Case“, *Journal of Parliamentary and political law*, Carswell, Toronto, 2015.

²⁴ O stavu Turske više videti, O. Akbulut, „Turkey’s Reaction to the Judgments of the European Court of Human Rights“, *International Journal of Multidisciplinary Thought*, vol. 05, no. 2. 2015, 75-85.

Još jedna od evidentnih karakteristika i jedinstvenosti ovog predmeta, ako posmatramo komparativnu analizu jurisprudencije Suda je u tome što je u ovom predmetu došlo do očigledne sudske namere da ispolji kazneni karakter naknade nematerijalne štete, što se vidi u izdvojenom mišljenju sudije de Albuquerkija kome se pridružio i sudija Vučinić: „Kada Sud donosi naknadu štete u iznosu koji je veći od same štete ili čak kada je ona izrečena nezavisno od postojanja odštetnog zahteva, priroda pravičnog zadovoljenja više nije restitutivna već kaznena. Osnovni cilj ovakve sankcije više nije da obezbedi oštećenom licu položaj u kojem bi bio da nije došlo do povrede, jer oštećeno lice ni ne postavlja odštetni zahtev ili zahteva manju naknadu. Prema tome, osnovna svrha ove sankcije je da kazni odgovornu državu i spreči ponavljanje obrasca protivpravnog ponašanja odgovorne države ili drugih država ugovornica Konvencije...Sud prihvata mogućnost kaznene odštete u najmanje tri situacije: kada postoje teške povrede ljudskih prava naročito onda kada se te povrede ponavljaju ili traju duži vremenski period, kada postoji dugotrajno i namerno neizvršavanje presuda, i u onim situacijama kada tužena država ograničava tužiocima pristup Sudu. U svim ovim situacijama reč je o gruboj nepažnji ili nameri koju Sud kažnjava”²⁵.

Prema rečima Shantel Talbot „ova presuda predstavlja svedočanstvo Suda o dve važne činjenice: 1) da zahtev za pravično zadovoljenje nije vremenski zastereo i da se može primeniti na međudržavne predstavke i 2) da Sud neće tolerisati agresiju ili okupaciju. Posledice okupacije su dugotrajne i dalekosežne i Sud će nastojati da presudama sa visokim kaznenim odštetama osigura poštovanje sudskih odluka od strane stranaka u predmetu”²⁶.

Bilo je i drugih međudržavnih sporova u kojima je bila moguća primena pravičnog zadovoljenja, kao na primer u predmetu Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva²⁷, ujedno i prvi koji je rešavao Sud. U ovom predmetu Sud je ustanovio povredu prava zagarantovane Konvencijom, ali nije dosudio naknadu štete iz prostog razloga jer podnosilac predstavke, vlada Irske je nije ni tražila. U drugom predmetu Danska protiv Turske²⁸, koja se ticala povrede prava danskih državljana tokom sudskog postupka u Turskoj, Sud je konstatovao da je bilo povrede prava i sloboda iz Konvencije, ali nije dosudio pravično zadovoljenje jer između stranaka je došlo do poravnanja. Vlada Turske je isplatila određenu novčanu naknadu oštećenoj strani, a Sud je u svojoj presudi konstatovao uslove pravananja između stranaka u sporu. Jedna od najnovijih presuda Suda u vezi međudržavnih sporova predstavlja predmet Gruzija protiv Rusi-

²⁵ V. paragrafe 13.i 18.mišljenja sudija Punta de Albuquerkija i Vučinića uz presudu u predmetu Kipar protiv Turske, navedeno prema S. Đajić, 201.

²⁶ S. Talbot, „The European Court of Human Rights Proclaims That it Will Neither Forgive Nor Forget Those Who Wage War“, *Brigham Young University International Law & Management Review*, vol. 11, no. 2, Provo, 2015, 105.

²⁷ Broj 5310/71, presuda od 18. januara 1978. godine.

²⁸ Broj 34382/97, presuda od 5. aprila 2000. godine.

je²⁹. U ovoj presudi Velikog veća Suda konstatovana su brojna kršenja prava iz Konvencije, kao što su masovna hapšenja, zatvori i deportacija državljana Gruzije na teritoriji Rusije u periodu kraj 2006. početak 2007. godine, međutim, rasprava o pravičnom zadovoljenju je ostavljena za sledeću fazu postupka. U nekoliko predmeta između Ukrajine protiv Rusije, koje su podnete u periodu 2014. do 2016. godine a tiču se otepljenja poluostrva Krim i prisajedinjavanju Rusiji, kao i navodnoj ruskoj kontroli paravojnih formacija na jednom delu teritorije Ukrajine, Sud još nije doneo presudu, ali ukoliko konstatuje povrede brojnih članova Konvencije, može se očekivati i zahtev za naknadu štete.

3. Završna razmatranja

Iako je institut naknade štete, odnosno pravičnog zadovoljenja pred Evropskim sudom za ljudska prava, relativno skorijeg datuma, njegova primena u međudržavnim sporovima do izricanja presude u predmetu Kipar protiv Turske je bila skoro nezamisliva. Najverovatnije da je uzrok tome, pre svega politička konotacija koja se uvek provlači u međudržavnim sporovima, ali i nedostatak odlučnosti i može se reći hrabrosti među sudijama koji sude u Strazburu, kao i nedovoljno pravno uređenje ovog instituta. Međutim, od predmeta Kipar protiv Turske i dodele ogromne naknade štete podnosiocu predstavke, kako su sudije³⁰ u zajedničkom saopštenju, naveli da ova presuda najavljuje novu eru u sprovođenju ljudskih prava od strane Suda i predstavlja važan korak u obezbeđivanju poštovanja vladavine prava u Evropi. Da li će se ova praksa nastaviti i u ostalim aktuelnim međudržavnim sporovima pred Sudom, ili će ova presuda biti jedinstveni precedent, ostaje da se vidi u skorašnjoj budućnosti.

* * *

CLAIMS FOR DAMAGES IN INTER-STATES CASES BEFORE THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Summary

In this paper, the authors examine the claims for damages before the European Court of Human Rights, but only in inter-states cases. The institution of claims for damages, or just satisfaction, as it is called in the legal acts regulating this matter, is relatively recent, and it is only an absolute novelty in inter-states cases, because so far it has been delivered only once in prac-

---

²⁹ Broj 13255/07, presuda od 3. jula 2014. godine.

³⁰ Zupančić, Gyulumyan, Björgvinsson, Nicolaou, Sajó, Trajkovska, Power-Forde, Vučinić and Albuquerque.

tice. In a dispute between Cyprus and Turkey, the European Court of Human Rights has, in a way, been precedent, and has imposed in its judgment great compensation for all violations of rights and freedoms guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Whether this practice will continue and whether it will affect the reduction of violations of rights and freedoms, will be seen in the near future, when the Court adjudicates all current inter-states disputes.

Key words: *claims for damages, just satisfaction, inter-statas applications, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights, jurisprudence.*